

VİYANA SEFARETNÂMESİ (1131 H. 1719 M.)
(ELÇİ: İBRAHİM PAŞA)

Dr. Hüner TUNCER*

Osmanlı Devleti, 1793 yılında sürekli diplomasi uygulamasına geçilinceye değin, yabancı devletler nezdine **ad hoc**, yani belirli sürelerle ve belirli görevleri yerine getirmek üzere elçiler gönderirdi. **Ad hoc** Osmanlı elçilerinin gittikleri yabancı ülkelerde gözlemlerde bulunmak ya da gördükleri yerler hakkında, yurda dönüşlerinde Padişah'a raporlar sunmak gibi bir zorunlulukları yoktu. Ancak, bu ilk Osmanlı elçilerinden bazıları, gittikleri ülkelerde dikkatlerini çeken olayları veya buralarda edindikleri izlenimleri dile getiren raporlar kaleme almışlardı. İşte, bu belgelere "sefaretnâme" adı verilirdi.

Osmanlı elçilerinin sefaretnâmelerinde, genellikle, Osmanlı elçilik heyetinin geçtiği yerlerde yapılan törenler, sınırdaki elçi değişimi töreni, elçi ve maiyetinin kılık ve kıyafetleri ve yabancı hükümdarlara ve devlet adamlarına sunmak üzere, beraberlerinde götürdükleri değerli armağanlar, Osmanlı elçisinin yabancı hükümdar tarafından kabulü ve bu ülkede gördüğü saygı ve ikram, görevi süresince zamanını nasıl geçirdiği, yabancı ülkede gördüğü yenilikler ve görevinin bitiminde, ülkeden ayrılış törenleri tüm ayrıntılarıyla yer almaktaydı¹.

Sefaretnâmeler, o dönemlerde Batı'ya hemen hemen hiç tanımayan Osmanlı Devleti ve toplumu açısından Batılı uluslar, bunların yaşayış biçimleri, âdet ve gelenekleri ve uygarlık düzeyleri hakkında en doğru bilgi kaynaklarını oluşturmuştur. Osmanlı elçilerinin sefaretnâmelerinde yer alan bilgiler, Osmanlıların yabancı ülkelere ve uluslara ilişkin görüşlerini önemli ölçüde etkilemiş ve elçiler, buralarda gördükleri yenilikleri Osmanlı ülkesine de getirmeye çalışmışlardır².

**Osmanlı Elçisi İbrahim Paşa'nın
kısa yaşam öyküsü..**

Karlofça Antlaşmasıyla elden çıkmış olan

Azak kalesiyle Mora kıtasının Osmanlı Devleti tarafından geri alınması Avusturya'yı telâşa düşürerek, intikam alınması sırası kendisine geldiğini tahmin ile, Avusturya, Venediklilerle arasındaki ittifaktan dolayı, Mora'nın iadesini Osmanlı Hükümetinden istemiş ise de, teklifinin reddedilmesi üzerine, iki Devlet arasında yapılan savaş, Osmanlı kuvvetlerinin yenilgisi ve Pasarofça Antlaşmasının akdi ile sonuçlanmıştı. (1130- H. 1718 M.)

Padişah III. Ahmet zamanında Avusturya ile akdedilen Pasarofça Antlaşmasından sonra, iki Devlet arasındaki dostluk ilişkilerini yeniden kurmak için, İbrahim Paşa elçi olarak Vyiana'ya gönderilmişti. İbrahim Paşa aslen Gürcü'ydü. Enderun-u hümayun'da eğitimini gören İbrahim Ağa, İkinci Sultan Mustafa zamanında Silahdarlık yapmış, daha sonra hastalığı nedeniyle emekliye ayrılmış ve Padişah III. Ahmet zamanında da, iki kez Nişancılık görevini üstlenerek, Rusya

* *Dışişleri Bakanlığı Muhtelit Hukuk İşleri Dairesi Şube Müdürü.*

1) *Sefaretnâmeler konusu, ayrıntılarıyla ve günümüze değin bulunan örnekleriyle, Faik Reşit Unat tarafından yazılan ve Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal tarafından tamamlanarak yayımlanan "Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri" (Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968) adlı yapıtta incelenmiştir.*

2) *Matbaacılığı Osmanlı İmparatorluğuna getiren, güzel sanatlar alanında Batı'da gördüğü yenilikleri Osmanlı Devletinde de uygulamaya çalışan. 1720 yılında Fransa'ya geçici elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi olmuştur. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi tarafından kaleme alınan "Fransa Sefaretnâmesi"nin önemi ise, o dönemde Osmanlı İmparatorluğunda girişilen islâhat hareketlerine büyük bir esin kaynağı olmuş olmasıdır.*

ile hududun kesilmesine memur bir heyette de görev almıştı.

Zeki ve bilgin bir kişi olan İbrahim Paşa, yabancı dil de bilirdi. Pasarofça Antlaşmasının akdedileceği zaman, Şikk-ı sani Defterdarı idi. Bilgisi ve yaptığı işler, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın ilgisini çekmişti. Pasarofça Antlaşmasının akdiinde, Devlet-i Âliye'den Antlaşmaya vekil olarak tayin edildi ve Antlaşmanın akdini müteakip, kendisine "Rumeli Beylerbeyi" unvanı verilerek, Viyana'ya elçi olarak gönderildi. İbrahim Paşa, sefaretinden iki yıl sonra, 1133 (1721 M.) yılında ölmüştü. Mezarı İstanbul'da Atik Ali Paşa mezarlığındadır³.

İbrahim Paşa'nın Viyana elçiliği sırasında, Padişah III. Ahmet tarafından Nemçe Çasarı'na (Avusturya Kralı) gönderilen nâme-i hümayun ile armağanlar, Raşit Tarih-i'nde ayrıntılı olarak anlatılmıştı. (Bkz.: Tarih-i Râşit, 5. Cilt. ss. 131-132).

İbrahim Paşa'nın Sefaretnâmesi'ni, maiyetinden birinin yazdığı anlaşılmaktadır. Bu Sefaretnâme, 1907 yılında Avusturyalı müsteşrik Dr. Krealitz tarafından Almanca'ya çevrilerek, Viyana'da yayınlanmıştır. Aynı metni, daha sonra Ahmet Refik Bey, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nın 40. sayısında (s. 211) eski yazı ile yayınlamıştır. Sefaretnâmenin yazma'sı. "Viyana, Nat Bibl. No. 1090 (Flügel, Katal, II. 282)" de bulunabilir.

İbrahim Paşa'nın "Viyana Sefaretnâmesi"

Giderken ve gelirken izlenen seyahat yolunu konak ve yol mesafeleriyle bildiren, sınırda elçi değişimi törenini tüm ayrıntılarıyla anlatan, Belgrad'ın o günkü durumu ile Avusturya'nın halini, elçinin Avusturya İmparatoru tarafından kabul törenini açıklayan ve Osmanlılar'ca pek tanınmayan Avusturya ülkesini ve toplumunu ilginç yönleriyle tanıtmaya çalışan İbrahim Paşa'nın Viyana Sefaretnâmesi'nin büyük bir bölümünü, bugünkü dile çevirerek, sizlere aktarmaya çalışacağız.

İbrahim Paşa Sefaretnâmesi'nin başında, Elçi İbrahim Paşa ve maiyetinin, 1131 yılı Cemaziyülevvel'in ikinci günü (22 Şubat 1719

M.) İstanbul'dan hareket etmekle, Niş'e gelinceye değin konakladıkları yerler ve konaklama süreleri yer almakta ve şöyle devam edilmektedir:

"Cemaziyelâhır ayınının 18'nci günü (8 Mayıs 1719) Niş'e geldik. Burada kent dışında çadırlar kurarak, otuz altı gün oturduk. Yeniceri Ağası olan Büyük Vezir Abdullah Paşa Hazretleri daha önceleri Rumeli Valisi olduğu için, Niş kentinin hâmisi de o idi ve tüm maiyeti ile birlikte, kale içinde değil taşrada oturuyordu. Ancak, Elçi Paşa Niş'e geldiği zaman, Elçi Paşa'yla beraber o da Niş'e gitti. Elçi tam otuz altı gün Niş'de kaldı. Otuz altı gün Niş'de kalmasına neden de, Nemçe Kralı (Avusturya kralı) Karoloş'un (VI. Şari) elçisi henüz Beç'den (Viyana) ayrılmadığı için, onu beklemek amacıyla Niş'te kalmak zorunluluğunda olmasıydı. Bu durum karşısında, Abdullah Paşa'yla Elçi Paşa, Çavuşlar Kethüdasını (çavuşların başı) Belgrad'a gönderdiler; Avusturyalı elçiden bir haber alabilmek için, Avusturyalı elçi de (Nemçe elçisi), o sıralarda tüm maiyeti ve doksan beş gemi ile Belgrad'a gelmek için yola çıkmıştı. Çavuşlar Kethüdası hemen geri dönerek, Paşalar'a Elçi'nin Belgrad'a geldiğini haber verdi.

"Yabancı Elçi, Recep ayınının 24'üncü günü (12 Haziran 1719) Niş'e geldi. Fakat daha önce Padişah, Hükümet merkezinden Abdullah Paşa Hazretlerine ferman gönderip, Rumeli eyaleti ve Niş'te bulunan yeniçeri ortalarından dört orta⁴, topçu ortalarından bir orta ve on pare top alarak, Elçi Paşa ile birlikte sınıra kadar gitmesini ve elçileri burada birbirleri ile görüştürerek, konuşma sırasında yanlarında bulunmasını emretmişti. Fermanında buyurulduğu gibi, askerler ve Elçi Paşa sınıra geldiler. Sınıra gelmek için, Kanlıkavak'ta iki saat Aleksinse'de dört saat, Raçine'de dört saat, Parakin'de altı saat konaklandı.

3) Ahmet Refik, "Pasarofça muahedelerinden sonra Viyana'ya sefir izamı, "Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası. Sayı 40. s. 211.

4) Yeniceri Ocağı'nın en eski örgütü olup, bugünkü 'bölük' karşılığı olan topluluğu ifade eder.

"Önceleri Defterdar olan Sarı Mustafa Paşa Hazretleri sınır çizgisini saptamak üzere, Raçine ile Parakin'in arasına, her iki tarafa üçer saat uzaklıkta üç taş dikti; böylece, Raçine'den kalkarak sınır taşına gelindi⁵. Sınır taşına bir saat uzaklıkta Kınalıoğlu ismiyle anılan ünlü çiftlikte, Abdullah Paşa Nemçe Elçisi için gölgelikler ve çadırlar kurdurdu. Bir saat orada kalındı. "Nemçe Elçisi sınıra gelsin" diye haber gönderildi. "Geldiler" diye haber geldi. Paşaların ikisi de mehterhanelerini çalarak, sınır taşına varmak için yola koyuldular⁶. Sınır taşına yakın bir yere Elçi Paşa bir gölgelik kurdurtmuştu. Abdullah Paşa, maiyeti ile birlikte oraya geldi ve oturdu. Nemçe Elçisi de, kendi tarafında sınır taşına yakın bir yerde konaklamıştı. Nemçe Elçisinin adamlarından üç kişi gelerek: "Elçimiz geldi, sizden haber bekliyor" dedi. Elçi Paşa, Rumeli Çavuşlar Kethüdası ile Kapıcılar Kethüdasını Nemçe Elçisi tarafına gönderdi, "Elçi Paşa geliyor" diye⁷. Abdullah Paşa, Elçi İbrahim Paşa'yı çadırların olduğu yerde bıraktı: kendi mehterhanesini çalarak ve tüm eyalet halkı da arkasında olmak suretiyle, ortalar on adet topları çekerek, sınıra doğru yola çıktılar.

Nemçe tarafından ise, Belgrad Generali olan Otovar isimindeki Serasker (ordu komutanı), elçisini geride bırakarak, sınıra doğru geldi. Askerleri onbeş bin kadar vardı. Osmanlı askeri de onbeş bin kadardı. Abdullah Paşa bizim tarafın sınır taşına geldi. Nemçeli ise, kendi tarafında olan taşın yanına geldi. Sınır taşı, üç dikili taştan ibaretti ve bunların araları kırkar adımdı. Abdullah Paşa da, General Otovar da at üzerinde idiler, ikisi de birbirlerine "attan insinler" diye bakıyorlardı. Nihayet, General tahammül edemeyip attan indi ve Abdullah Paşa da bunu görünce, o da attan inmek zorunda kaldı. Öyle oldu ki, General ayağını üzengiden çıkarmak üzereyken, Abdullah Paşa da inmeye teşebbüs etti. O zaman ikisi de sanki aynı anda inmiş gibi oldular. Bizim taraftaki taştan ortadaki taşa kadar Abdullah Paşa yürüyerek geldi. İki Serasker ortadaki taşa doğru koşular, elele vererek oturdular ve Elçiliğe ilişkin konuşmalar yaptılar. Recep ayının 27 nci Perşembe günü (15 Haziran 1719) idi ve hava

güneşli ve çok güzeldi. Bir hayli sohbetten sonra, Abdullah Paşa Elçi İbrahim Paşa'ya "teşrif buyursunlar" diye haber saldı. İbrahim Paşa da oturduğu çadırdan çıkıp, kalavi (vezirlerin giydiği telli sarık) giyerek ve sorguç (başa takılan tuğ) takarak, atına bindi. Enderun ağaları (Saraydaki gençleri eğitenler) arkasında olmak suretiyle ve mehter alayı mehterlerini çalarak, sınır taşına varmak üzere yola çıkıldı. Nemçe Elçisi de kendi tarafında ata binip, tıranbetesini çaldırarak, sınır taşına gelmek üzere yola düştü. Fakat hava birdenbire bozdu, elçilerin ikisi de sınır taşlarına geldikleri zaman, yağmur yağmaya başladı. İki elçi attan inmeyerek, bir süre birbirlerine baktılar. Nihayet Nemçe Elçisi dayanamayarak attan inmeye uğraşırken, bizim Elçimiz de attan indi. Böylelikle, iki elçi birden aynı anda attan inmiş oldular. Kırkar adım yürüyerek, ortadaki taşa geldiler ve elele verdiler. O sırada bizim Seraskerimiz Abdullah Paşa ve Nemçe Seraskeri General Otovar da ayakta duruyordu. Dördü bir arada bir dörtgen halinde oturdular fakat yağmur da bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Ancak, onlar aldırmadılar. Barış ve ülkeleri hakkında uzun konuşmalar yaptılar; soru ve cevapları bittiği zaman, yağmur da dinmişti. Bu konuşmalar sırasında, gerek bi-

5) Birbirlerine karşılıklı gönderilen Osmanlı elçileri ve yabancı elçiler sınırda mübadele edilirdi. Bunlar "sınır mili" denilen bir yerde buluşurlardı. Sınır mili şöyle saptanırdı: Büyük toprak yığınları ile suni olarak yapılmış küçük birer tepe. Hem Osmanlı hem de yabancı ülke sınırına yapılırdı ve her iki tepe arasındaki uzaklık ölçülerek, bu uzaklığın tam orta yerine beş adam boyu bir direk dikilirdi. İşte, elçilerin görüşme yeri burası olurdu. Bir milden diğer milin arası yüz adım olarak hesaplanırdı. Bkz.: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, C. VII. ss. 202-203.

6) Mehterhane, Vezir kapısında çalınan nöbet çalgısı takımına verilen isimdi.

7) Kethüda, "itimat olunur, bir yeri yönetmeye memur kimse" anlamındadır. Osmanlı teşkilât tarihinde bu isimle anılan pek çok memurivet vardı. Örneğin, Kapıcılar Kethüdası, Topkapı Sarayında bulunan her çeşit kapıcının en büyük âmiriydi.

zim taraftaki adamlarımız ve askerlerimiz gerekse onların adamları ve askerleri, yerlerinden hiç kıpırdamadı ve oldukları yerlerde kaldılar.

"Abdullah Paşa, Elçi İbrahim Paşa, Nemçe Elçisi ve Belgrad Generali barış konuşmalarını bitirdikten sonra, her iki tarafın askerlerine "şenlik yapılsın" diye emir verildi. Bizim tarafımızdan askerlerimiz birer yaylım tüfenk attılar. On pare top atıldı. Nemçe tarafından dahi bir yaylım tüfenk atılarak, on pare de top atıldı. Daha sonra iki taraftan ikişer yaylım tüfenkle, onar pare top atıldı. Bu törenden sonra, Abdullah Paşa Hazretleri Elçi İbrahim Paşa'nın elini eline alarak: "Âlî Osman Padişahının Büyükelçisidir. İki Devlet arasında barışı sağlamak ve antlaşmaları uygulamak için, vurdunuza gönderilmiştir. Allah'ın izniyle yine burada dönüşünü sağ ve salim beklerim ve bunu sizden beklerim" dedikten sonra, elçimizi Belgrad Generali'ne teslim etti. General de kendi elçilerinin elini eline alıp: "Bizim elçimiz de Nemçe Kayzeri'nin ("benzetmek gibi olmasın, Nemçe dilinde Kayzer Padişah demektir"-yazar) Büyükelçisidir. Biz de kendisini aynı yerde sağ ve salim sizden isteriz" diyerek, Abdullah Paşa'ya teslim etti. Bundan sonra sıra ağırlıklara ve maiyete geldi. Bizim ağırlığımız Nemçe tarafına ve sınırına geçti. Nemçe'nin maiyet ve askerleri de bizim sınıra geçti. Abdullah Paşa Nemçe Elçisini alarak, bizim sınıra getirdi. Bizim Elçimiz İbrahim Paşa Hazretleri ise, Belgrad Generali ile onların sınırına ve Parakine'ye geçti. General de o gece Parakine'de kaldı.

"Sabah olunca taraflarından komsar atandı. "Komsar" demek zahire verici demektir⁸. 400 kadar atlı asker tayin olundu. General de atına binip, askeri ile Belgrad'a gitti. Komsar, 400 atlı asker ve Elçimiz, Beç'e (Viyana) gitmek üzere yola çıktılar. Yagudine'de dört saat, Deve Bağırta'n'da dört saat, Patçine'de dört saat, Hasan Paşa Plankası'nda altı saat, Kolar'da eili iki saat, Hisarcık'ta dört saat, Belgrad sınırında beş saat konakladıktan sonra Belgrad'a geldik. Belgrad'a girdiğimiz zaman, General Otovar buraya daha önce geldiği için, öyle büyük bir alay düzenlemişti ki, bunu anlatmaya imkân yoktur. Atlı ve yaya-

larla birlikte, binlerce insan bizi karşıladı. Kaleden de 160 pare top atarak, şenlik yaptılar. Alayımız Suva Çarşısı semtine gidecek ve o semte en yakın bir mezarlığın arazisinde konaklayacaktı. Ancak, bu mezarlığın sadece ismi kalmıştı. General Otovar, mezarlığın tüm taşlarını söktürmüş, kaleye koymuş, savaşa harap olan Suva semti ve kalesini eskisinden daha güzel ve mamur yapmış, kalenin içine muhariplerden başka hiçbir gayrimüslimin girmesine kesinlikle izin vermemiş ve her tarafa karakolcu koymuştu. Yabancı bir kişinin buraya girmesi kesinlikle yasaktı.

"Yukarıdan sekiz kalyon indirilerek, kale karşısında Tuna nehrinin üstünde sıralanmıştı. (Kalyon, bordalarında iki veya üç sıra topu olan, armaları bulunan ve dörtgen yelkenlerle bezenmiş, birinci sınıf savaş gemisidir.) Tuna semtindeki evleri ve dükkânları meyhane haline sokmuşlardı ve Suva Çarşısındaki dükkânlarda, eskiden olduğu gibi alışveriş yapıyordu. Reaya fakirlerine (müslüman çiftçiler) Nemçeliler çok eziyet etmişler ve reaya, onların elinde âciz kalmıştı. Camileri yıkmışlar, bu camilerin kimini sultan odaları yapmışlar, kimini de silâh deposu haline getirmişlerdi. Camilerin yalnızca minareleri duruyordu. Bir minarenin de külâhını yıkarak, saat yapmışlardı ki, bu hâlâ çalışıyordu. Yalnızca bir hamam alıkoymuşlardı ki, bu hâlâ çalışıyordu. Hamamların bazılarını da ev olarak kullanmışlardı."

Belgrad'da dört gün kalındıktan sonra Viyana yolu üzerinde konaklanan yerler ve buralarda görülen kale ve kentlerin durumları anlatılmakta ve İbrahim Paşa ve maiyetinin Viyana'ya girişi, Sefaretnâme'de şöyle tasvir edilmektedir:

"Ramazan ayının 28 inci Pazartesi günü (14 Ağustos 1719) Beç kalesine alayla girilmek isteniyordu. Dergâh-ı Âli yeniçerilerinden elli tüfekçi tayin edilmişti. Bir gün evvel yani Pazar günü Nemçe Çasarı tarafından gönderilen bir haberde, tüfekçilerin Paşa Hazretlerinin arkasında yürümeleri ve tü-

8) Elçiler, yabancı ülkenin sınırından içeri girdikleri an artık o ülkenin konduğu sayılırlar, iase ve ikamet masrafları, konduğu oldukları devletçe ödenirdi.

feklerini yukarı kaldırmaları, yani başaşağı tutmaları: ayrıca, İmparator tarafından da tüfekli Nemçelilerin tayin olunacağı, bunların da Paşa'nın arkasında yürümeleri ve tüfeklerini başaşağı tutmaları bildirilmişti. Bizim tüfekçilerimiz, "Biz Paşamızdan ayrılmaz ve tüfeklerimizi de başaşağı tutmayız" diye haber yolladılar. "Alaylarda ne yapıyorsak, aynı şekilde hareket ederiz" dediler. Böylece, Pazartesi günü alay yola koyuldu. Paşa Hazretleri kalavi giydi, sorguç taktı ve atına bindi. Tüfekçiler ise, Paşa'nın arkasında, tüfeklerini yukarı doğru tutarak yürüdüler⁹. Tüfekçilerin arkasında Enderun Ağaları (iç ağaları) vardı. Fakat Kral'ın alayı bizi öyle bir karşıladı ki, şimdiye değin böyle bir alay görülmemiştir.

"Böyle bir alayla Beç'e girdik. Komsar, gereken yerlerde askerlere tayin dağıttı. Velhâsıl ayın 22 nci Pazartesi günü Elçimiz Kral'a "Dünyaların Padişahı" Padişahımız Hazretlerinin nâme-i hümayûnunu vermeye gitti¹⁰. O gün de görülmemiş bir alay düzenlemişlerdi. Alay takımı şöyle idi: Önce Nemçe'nin tüfekli askerlerinin arkasında Divan-gâh (Divan üyeleri) ve gönüllüler, onların arkasında Kethüda Bey ve daha arkada Şevketlû Padişah Hazretleri tarafından gönderilen armağanlar, Hazinedar Ağa ile Müftah (anahtar) Ağası, Akkâm Ağası (deve ile eşya taşıyan kişi), Divan Çavuş Ağaları (asıl görevleri Divan günleri hizmet, mübaşirlik ve icra kuvvetlerine yardımcılık etmek olan bir sınıf). Sakallı Ağalar, Paşa Yedekleri, Tercüman, Kapıcılar Kethüdası, bunların arkasında Elçi Paşa Hazretleri Kral'ın gönderdiği özel araba (hintov) ve Elçi'nin arkasında tüfekçiler ve Enderun Ağaları ile birlikte, Kral'ın yanına gidildi. Padişahımız Hazretleri tarafından gönderilen nâme-i hümayun, Paşa Hazretleri'nin önünde giden Divan Efendisi'nin eliydeydi¹¹. Böylece, Kral Sarayına gelindi. Daha önce Çavuş Ağalarına Paşa'yı alkışlamasınlar diye tenbih olunmuştu. Onlar da alkışlamadılar. Elçi Paşamız hintovdan indi ve Kral'ın yanına girdi. Paşa ile birlikte maiyetindeki on üç kişi de Kral'ın yanına girdi. Kral ayakta duruyordu. Paşa Hazretleri gereken sözleri söyledi. Kral Vekili ise, "Çok uygun ve çok makûl konuştunuz" dedi. Elçi Pa-

şa da nâme-i hümayunu vererek, getirdiği armağanların listesini söyledi. Kral Vekili (yani Kral'ın adına konuşan kişi), "getirsinler" dedi ve armağanları teslim ettiler. Kral'ın protokol icabı, yabancı elçilerin yanında konuşması âdet değildi.

"Elçi nâme-i hümayunu ve armağanları teslim ettikten sonra, dışarı çıkarak hintova bindi ve kendisine ayrılan saraya alayı ile beraber geldi. Aradan iki gün geçtikten sonra, Elçimiz Kral'ın Başbakanı olan Prens'e (Öjen de Savua) gitti. Prens demek Kral'ın mühür sahibi veziri demektir. Elçi, onun da mektuplarını ve peşkeşini (armağanlar) verdi. Başbakana da yine protokol icabı alayla geldi. Prens, âdet olmadığı için, daha önce Kral'ın divanına gelmemişti. Fakat Prens'in sarayında Elçimizi çavuş ağaları alkışladılar. Bundan sonraki günde, bir gösteri niteliğinde olmak üzere bir gün top şenliği yaptılar. Aslında bu top şenliği, yılda bir kez Kral'ın doğduğu gün münasebetiyle ve bir de Kara Mustafa Paşa'nın Beç'e gelip de, bozguna uğradığı günü kutlamak üzere yapılmış.

"O günlerden birinde Kral'ın anası öldü. Üç gün ölüsünü gömmeden herkese gösterdiler. On iki doktor ölünün karnını yararak,

-
- 9) *Osmanlı İmparatorluğu, ondokuzuncu yüzyılın başlarına değin Batı'nın diplomasi yöntemini ve protokol kurallarını uygulamamış, kendi diplomasi yöntemini ve protokol kurallarını kendisi saptamıştı. Ancak, Osmanlı Devleti'nin onsekizinci yüzyılın sonlarından itibaren giderek güçsüzleşmesi ve "Avrupa'nın Hasta Adamı" haline gelmesinden sonradır ki, bu Devlet de Batı'nın diplomasi yöntemini uygulamaya başlamıştır.*
- 10) *Osmanlı İmparatorluğunda elçiler dış ülkelere giderlerken, beraberlerinde iki mektup götürürlerdi. Bunlardan biri, Osmanlı Padişahının, Osmanlı elçisinin nezdine atandığı yabancı ülke hükümdarına hitaben yazdığı mektuptu ki, buna nâme-i hümayun veya hümayun-nâme ismi verilirdi. Diğer mektup da, Sadrâzam'ın aynı ülke Başkanına yazdığı mektup olurdu.*
- 11) *Divan Efendisi, Vezir veya Beylerbeylerin yazı işlerini gören memurların şefine verilen isimdi.*

bağırsaklarını çıkarıp kimyevî maddelerle muameleden sonra, karnını baharatla doldurup üç gün beklettiler ve gövdesini Beç kalesinin içinde bulunan büyük manastırın meşatlığına (hıristiyan mezarlığı) koydular. Bağırsaklarını da başka bir manastırın meşatlığına gömdüler. Nemçeliler bunu bize böylece anlattılar: gerçek olduğunu sanırız. Kral bu duruma çok üzül­düğünden, kendisine hizmet eden tüm Nemçeliler kara giysiler giydiler. Bir yıl bütün halk siyah giyermiş, âdetleri böyle imiş.

“Beç kalesinin dışındaki varoşları (mahalleleri) çok genişti. Binaları yüksek olup, her bir bina sekiz-dokuz kattı ve tüm binalar kâgirdi. Kale kapıları ise Kızıl Kapı, Macar Kapısı, Venedik Kapısı, Çasar Kapısı, Yeni Kapı, ikinci bir Yeni Kapı, Su Kapısı, Eski Kapı’ydı. Eski Kapı kapalıydı. Eskiden Kara Mustafa Paşa o kapıdan içeri girdiği için, o kapıyı şimdi kapalı tutuyorlarmış. Sözü­nü ettiğimiz sekiz kapının önlerinde birer büyük tabya vardı, etraflarında da birer kat hendek vardı ve bu hendekler genişti. Tuna nehri kale dibinden akıyordu. Yukarıdan Tuna’dan çevirterek, suyu kente akıtmışlardı, tersanesi de oradaydı. Kaleye bakan kate emini vardı. Kalenin içi çok eğlenceli olup, gece saat üç buçuğa (alaturka saat) kadar tüm dükkânlar açıktı ve dükkânların saçaklarında birer cam fener yanardı, âdeta donanma gibiydi, Kale kapıları dahi, saat üç buçuğa (alafranga saate göre, 23.00-24.00 arası) kadar açık durur, sonra kapatılırdı.

“Beç kalesinin varoşları ise şunlardı: Venedik varoşu, Liboleşten (Leopold) varoşu, Macar varoşu, Marya hilfe varoşu (bugünkü Mariahilfestrasse), Suntular (St. Orlrich) varoşu, Karvatendorf varoşu, Rosva varoşu, Vizin varoşu, Vidin varoşu ki, bunların tümü dokuz varoştur ve hepsi de çok güzel ve süslüydü. Varoş üzerindeki evler çok büyük olup çok mükellefti. Civardaki köyler de, tıpkı birer kent gibi mâmur ve güzeldi. Bir buçuk saatlik uzaklıkta bir küçük kale vardı ki, buna Sultan Süleyman Köşkü diyorlardı. Burası çok iyi ve ince işlenmiş bir kale olup, kalenin, bizim Yedikule’ninki gibi yirmi kulesi vardı. Burasını Kral’ın arslan evi yapmışlardı. Kral’ın burada üç arslanı vardı, bunla-

rın ikisi küçük, birisi de büyüktü. Beç’e iki konak kala yerde dört kaplı vardı ki, bunlar çok güzeldi. Birkaç da ayısı ve bir de çok acayip bir kuşu vardı. Büyüklüğü dört hindi kadar olan bu kuşun rengi siyahtı pençeleri de göğsünde­ydi. Meyvalarına gelince, Beç’de her türlü meyva bulunuyordu. Sadece zeytin yoktu. Fidanını gördük ama meyva vermiyordu. Çok güzel çiçekleri olmakla beraber, İstanbul’unkilere benzemiyordu. Beyaz katmerli sümbülleri çok güzeldi. Bakımlı ve çok güzel bağ ve bahçeleri vardı.

“Dokuz ay beş gün Beç’in içinde oturduk. Bu süre sonunda Elçi Paşa, Kral’dan mektup almaya gitti¹². 1132 yılının cemazi-yelâhır ayının beşinci Cumartesi günü (14 Nisan 1720). Elçi Paşa Kral tarafından gönderilen hintova binip ve kalavi giyip, Kral’ın sarayına gitti. Daha önce Çavuşlara tenbih edildiği için, bunlar Elçi’yi alkışlamadılar. Paşa Hazretleri, Kral’ın yanına on altı adamla girdi. Kral onu ayakta karşıladı¹³ ve Kral Vekili, Elçi Paşamıza her şeyin yolunda olduğunu, barış ve sükûnun devam edeceğini, herhangi bir taraf bir bozguniuk çıkarmak isterse, bunun derhal önleneyeceğini söyledi. Elçi Paşa da, “Çok makûl düşünüyorsunuz, hepsini kabul ediyoruz” dedi. Kral’ın mektubunu aldı, Divan Efendisine verdi ve on altı adamı ile birlikte Kral’ın odasından çıktı. Elçi Paşa çıkarken, Kral başından şapkasını çıkararak onları selâmladı ve Elçi Paşa alayla kendi konağına geldi. Aynı ayın on

12) Osmanlı elçileri, ülkelere dönüşlerinde, beraberlerinde iki mektup getirirlerdi. Bunlardan biri, elçinin gittiği ülke hükümdarından Osmanlı padişahına yazılan, diğeri de, aynı ülke Başbakanından Osmanlı sadrazamına yazılan mektuptu. Yabancı hükümdar tarafından Osmanlı padişahına yazılan mektupta, genellikle, Osmanlı elçisinin bulunduğu ülke nezdinde görevini yerine getiriş biçimi ve etrafındakilerle kurmuş olduğu ilişkilere ilişkin ülke hükümdarının görüşleri yer alırdı.

13) Osmanlı Devletinin saptadığı protokol kurallarına göre, yabancı hükümdarlar, Osmanlı elçilerini daima ayakta ve başları açık olarak karşılardı. Bkz.: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi. C. VII. s. 291.

beşinci Salı günü, Elçimiz Başbakan olan Prens'e, onun mektubunu almak üzere gitti. Prens, mektupla birlikte Elçi'nin götürceği armağanları da verdi. İne alayla Prens'in evine giden Elçi Paşa, alayla konağına geldi döndü. İkinci gün, Elçi mirahorun (ahır bekçilerinin başı), develeri, katırları ve karsakullukçularını (Yeniçeri odalarında en kıdemsizler) karadan Belgrad'a gönderdi. Altıncı günü ise, Tuna'dan yeniçerileri gemi ile yola çıkardı, Otuz kişi yolda öldü."

İbrahim Paşa'nın Sefaretnâmesinde, dönüş yolunun tasvirine geçilmeden önce, daha evvelki yıllarda Osmanlılar ve Avusturyalılar arasında cereyan etmiş olan birkaç ilginç olaya değinilerek, şunlar yazılmıştır:

"Sultan Süleyman Beç'e sefer yapıpta, bozguna uğradığı zaman, Kasım Voyvoda isminde ünü yedi ülkeyi aşan bir savaşçı, kırk bin adamı ile bu savaşta, Beç'ten iki saat ötede şehit olmuş; hâlâ söylerler ki, her Cuma gecesi o yerde tekbir sesleri (gülbeni; muhammedi) işitilirmiş. O sıralarda Deli Seydi Paşa Budin (Macaristan) valisi imiş. Bu Paşa çok bahadır, gazi ve devletin yüce görevlilerinden biri imiş. Budin'den Beç'e giden bir tüccar kervanının Nemçe topraklarında mallarını çalmışlar, kervan sahibinin kendisi de zaten ünlü bir tüccar imiş. Tüccar Budin'e geri gelerek, durumu Seydi Paşa'ya anlatmış, o da Beç Kralı'na bir buyruldu (emirname) yazarak, tüccarın başına gelenleri anlatmış. "Malı Beç topraklarında çaldıkları için, bunu buldurup acele tarafımıza gönderesin" diye yazmış, "Hırsızlar bulunmadığı takdirde, zarar ve ziyarı kendin ödersin; şayet yok dersen, tâcın ve tahtın elinden gider, bunu böyle bilesin" demiş. Buyruldu Kral'a ulaştığı zaman, Kral buna hiç aldırmamış. "Böyle olmaz, yarın bunu Paşanıza iletin" demiş. Seydi Paşa bu haber gelince sinirlenerek, kırk adamını tıpkı onların kılığına sokarak, Beç'e yollamış, bu kırk adam Beç'e gelerek, kalenin içindeki bir kiliseden bir papazı kaçırmış ve papazı Budin'e, Seyfi Paşa'ya getirmişler. Ancak, Kral'ın bu papazın çalınmasından hiç haberi olmamış. Seydi Paşa, önce papazın boynunu vurmak istemiş fakat etrafındakiler çok rica etmişler, bunun üzerine Seydi Paşa da onu affetmiş.

Kral'a haber salmışlar: "Seydi Paşa falan kiliseden bir keşiş kaçırttı, boynunu vuracaktı, yalvardık ve onu affettirdik. Bilmiş ol ki, tâcın, tahtın elinden gider, acele bezirgânın eşyalarını geri gönder." Kral bu olayı duyunca, başına şapkası dar gelmeye başlamış. Hemen kiliseden papazı aratmış. Onlar da, "Kırk adam geldi, paza da onlarla beraber yok oldu" demişler. Kral o zaman, "Keşiş gitti. Beç de elimden gidecek" demiş ve tüccarın zarar ve ziyarını kendi cebinden ödemiş. Beç'te Leopoldstadt'ta Seydi Paşa'nın heykelini yapmışlar, bu hâlâ durur. Başında kafes-i sarığı ve altın hâleli sorgucu iledir; keşiş önünde diz çökmüş Paşa'nın sağ elinde kılıç, keşişin başını hemen orada vuracaktı gibi durur."

Sefaretnâmenin bundan sonraki kısmında, Viyana'dan İstanbul'a dönüş yolunda konaklanan yerler ve görülen bazı ilginç olaylara değinilmektedir:

"1132 yılı Receb-i Şerif'in ikinci Perşembe günü (10 Mayıs 1720) Beç'ten ülkemize gelmek üzere ayrıldık. On beş adet gemi ile Belgrad'a geldik. Fişament kasabasına yirmi dört saatte gelindi. Boconi kalesine uğradık, bu kale ve şehri Tuna kıyısında çok güzel bir kentti. Kiliselerinden birinin içinde çatal kızlar (ikizler) yaşıyordu. Bunlar, Allah tarafından kalçalarından birbirlerine bitişik olarak doğmuşlar; gövdeleri iki, elleri ikişer ve ayakları da ikişerdi. İkişi başka başka giysiler giyip, beraber oturup beraber kalkıyordu. Onaltı yaşlarında olup birisi çok güzel, diğeri ise çok çirkindi ve deliydi. Belden aşağıları tek bir giysi içinde, üst tarafları ise iki giysili idi. Bu kızları bizzat gördüğümüz için buraya yazdık, yoksa birinden duyarak, yazmış değiliz."

İbrahim Paşa'nın Viyana Sefaretnâmesi, Belgrad'a gelinceye değin, uğranılan çeşitli konaklama yerlerine varış ve buralarda kalış sürelerinin belirtilmesi ve yol üzerinde konaklanan ve görülen kalelerin ve kentlerin durumlarının tasvir edilmesiyle son bulmaktadır¹⁴.

14) Bu Sefaretnâmenin yazıldığı tarih, 24 Cemaziyülevvel 1138 (28 Ocak 1726) olarak gösterilmiştir.